

Nr 115

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m.; given Stockholms slott den 15 mars 1963.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att

- dels* antaga härvid fogade förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning;
- dels ock* bifalla det förslag i övrigt, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

G. E. Sträng

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås i fråga om riksbankens sedelutgivning, att vissa undantagsbestämmelser från lagen för Sveriges riksbank skall gälla även för tiden den 1 juli 1963—den 30 juni 1964. Enligt vid propositionen fogat lagförslag skall riksbanken få utgiva sedlar till ett belopp av högst 8 400 miljoner kronor. Det nuvarande maximibeloppet utgör 7 800 miljoner kronor.

Vidare föreslås riksdagen medgiva, att riksbanken för tiden den 1 juli 1963—den 30 juni 1964 även fritages från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld.

Förslag

till

Lag**med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning**

Härigenom förordnas, att under tiden från och med den 1 juli 1963 till och med den 30 juni 1964 skola, i stället för vad i 9 § och 11 § första stycket lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank finnes stadgat, följande särskilda bestämmelser lända till efterrättelse.¹

1 §.

Riksbanken må utgiva sedlar till ett belopp av högst åttatusenfyrahundra miljoner kronor.

2 §.

Därest så med hänsyn till utomordentliga omständigheter prövas nödigt, må Konungen, under tid då riksdagen ej håller session, på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst sjuhundra miljoner kronor. Dyligt av Konungen lämnat medgivande skall, därest detsamma icke godkännes av riksdagen inom tjugo dagar från början av nästföljande session, efter utgången av nämnda tid upphöra att gälla.

3 §.

Som riksbankens metalliska kassa skall räknas allt riksbanken tillhörigt guldmynt och omyntat guld.

¹ Jfr SFS 1962: 106.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 15 mars 1963.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LINDHOLM KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON HOLMQVIST, ASPLING.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m.* och anför därvid följande.

I skrivelse den 31 januari 1963 har *fullmäktige i riksbanken* gjort framställning om fortsatt provisorisk lagstiftning rörande riksbankens sedelutgivning och hemställt om fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld. Över framställningen har, efter remiss, yttrande den 18 februari 1963 inkommit från *fullmäktige i riksgäldskontoret*.

Lagstiftningen rörande riksbankens sedelutgivningsrätt och inlösningskyldighet

Riksbankens rätt att utgiva sedlar grundas på stadgande i 72 § regeringsformen. Enligt detta lagrum har riksbanken även skyldighet att — om inte Kungl. Maj:t och riksdagen i viss ordning medger undantag därifrån — vid anfordran inlösa utgivna sedlar med guld efter deras lydelse.

Jämlikt 9 § första stycket lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank (*riksbankslagen*) begränsas riksbankens rätt att utgiva sedlar till att omfatta det belopp, som motsvaras av dubbla summan av riksbankens metalliska kassa beräknad enligt 11 §, samt ett belopp därutöver av 350 miljoner kronor. Enligt 9 § andra stycket kan riksbanken under vissa förutsättningar erhålla bemyndigande att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst 350 miljoner kronor. Så snart ske kan skall dock den utelöpande sedelmängden nedbringas med ett belopp motsvarande vad som utgivits med stöd av sådant bemyndigande.

Enligt 10 § skall den del av bankens utelöpande sedlar, som överstiger bankens metalliska kassa, motsvaras av vissa i samma paragraf angivna tillgångar, den s. k. supplementära sedeltäckningen, nämligen

- a) lätt säljbara statspapper;
- b) allmänna hypoteksbankens och Konungariket Sveriges stadshypotekskassas obligationer ävensom sådana andra inhemska obligationer, som noteras å utländsk börs;

c) på utrikes ort nedsatt eller under transport varande, på betryggande sätt försäkrat guldmynt och omyntat guld, som icke enligt 11 § inräknas i metalliska kassan;

d) växlar, betalbara inom eller utom riket;

e) hos bank eller bankir på utrikes ort i räkning inestående, inom sex månader till betalning förfallna medel, efter avdrag av riksbankens skuld i dylik räkning;

f) medel, utlånade på bestämd tid av högst tre månader eller med högst samma uppsägningstid mot säkerhet av sådana statspapper och obligationer, som omförmåles under a) och b), samt, intill ett belopp av 100 miljoner kronor, mot annan säkerhet;

g) medel, utlånade till Internationella valutafonden.

Såsom riksbankens metalliska kassa skall enligt 11 § första stycket räknas allt riksbankens guld inom landet samt dessutom, intill ett belopp motsvarande femton procent av hela metalliska kassan, banken tillhörigt, på utrikes ort nedsatt eller under transport varande, på betryggande sätt försäkrat guld. I 11 § andra stycket stadgas, att metalliska kassan ej må behållas vid lägre belopp än 150 miljoner kronor.

I syfte att skapa den större elasticitet i penningssystemet, som förhållandena påkallade, modifierades de enligt riksbankslagen gällande bestämmelserna temporärt med stöd av *lagen den 22 december 1939 (nr 895) angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.* Denna lag gällde ursprungligen till och med den 31 mars 1940 men erhöll därefter fortsatt giltighet, sista gången genom lag den 16 maj 1947 (nr 194), enligt vilken giltighetstiden utsträcktes till och med den 30 juni 1948. Lagen i fråga utgjorde ett led i krigsårens beredskapslagstiftning och hade karaktären av en fullmaktslag, tillämplig vid krig eller krigsfara vari riket befann sig eller eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden.

De modifierade bestämmelser, som meddelades med stöd av 1939 års lag, innebar följande.

Genom *kungörelsen den 31 januari 1940 (nr 54) med viss bestämmelse angående riksbankens metalliska kassa* sattes stadgandet i 11 § första stycket riksbankslagen angående metalliska kassan temporärt ur kraft. I sagda kungörelse förordnades, att såsom riksbankens metalliska kassa skulle räknas *allt* riksbanken tillhörigt guld. De i riksbankslagen givna begränsningarna för sedelutgivningsrätten, vilka sammanhänge med guldets placering, hade nämligen ansetts lägga hinder i vägen för en sådan fördelning av riksbankens guldbehållning, som från säkerhetssynpunkter varit mest betryggande.

Vidare utfärdades bestämmelser, varigenom ökning medgavs av det belopp varmed sedelutgivningen jämlikt 9 § första stycket riksbankslagen fick överstiga dubbla summan av metalliska kassan. Genom *kungörelsen den 14 februari 1947 (nr 31) med viss bestämmelse angående riksbankens sedelutgivning* ökades sålunda nämnda belopp från 350 till 1 400 miljoner

kronor. Genom kungörelsen den 20 juni 1947 (nr 251) med viss bestämmelse angående riksbankens sedelutgivning ökades beloppet till 2 500 miljoner kronor.

1939 års fullmaktslag, som upphörde att gälla med utgången av juni månad 1948, ersattes av lagen den 28 maj 1948 (nr 248) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning.

I sistnämnda lag stadgades, att under tiden från och med den 1 juli 1948 till och med den 30 juni 1949 skulle, i stället för vad i 9 § och 11 § första stycket riksbankslagen finnes stadgat, följande särskilda bestämmelser ländas till efterrättelse, nämligen att riksbanken fick utgiva sedlar till ett belopp av högst 3 200 miljoner kronor (1 §), att därest så med hänsyn till utomordentliga omständigheter prövades nödigt Kungl. Maj:t fick, om riksdagen inte var samlad, på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst 700 miljoner kronor, att dylikt av Kungl. Maj:t lämnat medgivande skulle, därest detsamma inte godkändes av riksdagen inom tjugu dagar från det riksdagen åter sammanträtt, efter utgången av nämnda tid upphöra att gälla (2 §), samt att som riksbankens metalliska kassa skulle räknas allt riksbanken tillhörigt guldmynt och omyntat guld (3 §).

1948 års lag, vilken som nämnts gällde för tiden intill utgången av juni månad 1949, har sedermera successivt ersatts med ny lagstiftning, varvid maximibeloppet för riksbankens sedelutgivning höjts. Nu gällande bestämmelser återfinns i lagen den 13 april 1962 (nr 106). Maximibeloppet för sedelutgivningen bestämmas däri till 7 800 miljoner kronor.

Beträffande sedelomloppet och sedelutgivningsrätten må i övrigt hänvisas till de uppgifter härom som redovisades i samband med att 1956 års riksdag förelades förslag till lag i ämnet (prop. 1956: 117).

Genom kungörelsen den 13 april 1962 (nr 107) har riksbanken för tiden till och med den 30 juni 1963 medgivits befrielse från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för banken att, om förhållandena därtill ger anledning, före utgången av nämnda tid återuppta inlösningen av bankens sedlar.

Pågående utredningsarbete

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 1 februari 1951 hemställde fullmäktige i riksbanken, att Kungl. Maj:t måtte underställa riksdagen förslag till ny riksbankslag i huvudsaklig överensstämmelse med ett av 1949 års riksbankslagskommitté utarbetat förslag. Förslaget innebar, förutom en huvudsakligen formell omarbetning av riksbankslagen, att ändrade grunder för sedelutgivningsrätten skulle införas. Sålunda skulle någon övre gräns för sedelutgivningen inte fastställas. Inte heller i övrigt skulle några »spärrar» för

sedelutgivningen föreligga utöver den begränsning, som innefattades i de speciella stadgandena om de tillgångar riksbanken genom sina rörelsegrenar ägde förvärva och den bestämmelse som närmare kvalificerade vissa av dessa tillgångar såsom täckningsgilla samt en allmän bestämmelse om att riksbanken i all sin verksamhet hade att verka för uppnåendet av de penning- och valutapolitiska direktiv som uppställdes av riksdagen. Förslaget mötte, såvitt gällde sedelutgivningsrätten, invändningar såväl hos reservanter bland bankofullmäktige som hos remissinstanserna. I den proposition (nr 181) till 1951 års riksdag, varigenom förslag till förnyad temporär lagstiftning rörande riksbankens sedelutgivning framlades för riksdagen, förklarade sig departementschefen inte beredd att för det dåvarande taga slutlig ståndpunkt till frågan, hur sedelutgivningsrätten på längre sikt borde regleras. Samtidigt anmälde han emellertid sin avsikt att senare taga spörsmålet under närmare övervägande. Eventuellt skulle det — framhöll departementschefen — därvid visa sig lämpligt att tillkalla särskilda sakkunniga för ytterligare utredningar i ämnet.

Efter vederbörligt bemyndigande tillkallades sedermera den 13 november 1951 sakkunniga med uppdrag att verkställa ifrågavarande utredning. I utredningsdirektiven framhölls, att utredningens uppgift i stort sett borde begränsas till att avse den del av det av riksbankslagskommittén framlagda förslaget till riksbankslag, som hade samband med sedelutgivningen. Efter fullgjort uppdrag har de sakkunniga, med skrivelse den 3 november 1955, överlämnat betänkande om riksbankens sedelutgivningsrätt och därmed sammanhängande penningpolitiska frågor (SOU 1955: 43). I betänkandet har de sakkunniga anslutit sig till den av 1949 års riksbankslagskommitté intagna ståndpunkten, att sedeltäckningsbestämmelserna i nuvarande riksbankslag bör upphävas utan att ersättas med några motsvarande bestämmelser. De sakkunniga har vidare föreslagit definitivt upphävande av riksbankens skyldighet att inlösa sina sedlar med guld. De framlagda författningsförslagen innefattar bl. a. vissa ändringar i 72 § regeringsformen.

De sakkunnigas betänkande har varit föremål för remissbehandling. Bankofullmäktige har i avgivet yttrande förklarat sig inte vara beredda att taga ställning till de framlagda förslagen, innan en inom riksbanken påbörjad allmän överarbetning av riksbankslagen slutförts och hela frågan om ny riksbankslagstiftning kunde prövas i ett sammanhang.

I framställning år 1957 om fortsatt provisorisk lagstiftning angående riksbankens sedelutgivning anförde bankofullmäktige, att nyssnämnda utredningsarbete fortskridit så långt att man hade anledning räkna med förslag till ny riksbankslag under år 1957. Följande år förklarade sig fullmäktige emellertid ännu inte vara i tillfälle att framlägga förslag om ny utformning av riksbankslagen på nu ifrågavarande och andra punkter.

Enligt vad bankoutsiktet förklarade i utlåtande (B:oU 1962: 10) över prop. 1962: 65 med förslag till den nu gällande provisoriska lagen om riksbankens sedelutgivning hade utskottet under hand inhämtat, att ett utkast till ny riksbankslag upprättats men att det fortsatta arbetet komplicerats av

att mera djupgående överväganden i vissa stycken ansetts nödvändiga. Därvid hänvisades till att frågan om sedelutgivningen utgjorde en del av den vidare kreditpolitiska problematik, som kunde komma att aktualiseras vid ett ställningstagande till Sveriges medverkan i det europeiska ekonomiska samarbetet. Det hade därför inte ansetts lämpligt att bryta ut frågan om sedelutgivningsrätten ur sitt sammanhang i riksbankslagen.

Riksbanksfullmäktiges framställning

I sin inledningsvis omnämnda skrivelse hemställer bankofullmäktige, att gällande lagstiftning med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivningsrätt ges förlängd giltighet till utgången av juni 1964 och att maximibeloppet för sedelutgivningsrätten i samband därmed höjs till 8 400 miljoner kronor. Härjämte hemställs, att riksbanken för tiden från och med den 1 juli 1963 till och med den 30 juni 1964 fritas från skyldigheten att inlösa sina sedlar med guld, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena ger anledning därtill, före utgången av nämnda tid återuppta inlösningen av bankens sedlar.

I skrivelsen anför fullmäktige.

Det sedan 1948 tillämpade systemet med maximering av sedelutgivningsrätten torde böra bibehållas även under nästa budgetår. Vad då angår frågan om nu gällande maximibelopp, 7 800 miljoner kronor, kan bibehållas även under denna tid är att märka följande.

Vid utgången av år 1961 utgjorde beloppet utelöpande sedlar 7 330 miljoner kronor. Det högsta beloppet under året förelåg emellertid den 22 december och uppgick till 7 661 miljoner kronor. När sedelomloppet var som störst under året förelåg sålunda en marginal för ytterligare sedelutgivning om 139 miljoner kronor, motsvarande omkring 1,8 procent av den då utelöpande sedelmängden.

Om beloppet utelöpande sedlar vid de skilda rapportdagarna under 1962 jämföras med motsvarande siffror för föregående år, befinnes att förändringarna i sedelomloppets omfattning varierat mellan en ökning å 1,1 procent, som förefanns den 31 mars, och en höjning å 8,3 procent, som registrerades den 22 december samtidigt som sedelmängden nådde sin största omfattning.

Om sedelomloppet under 1963 skulle procentuellt öka lika mycket som under 1962, skulle det utelöpande beloppet sedlar den 23 december 1963 komma att uppgå till 8 297 miljoner kronor. Av olika skäl synes det emellertid knappast vara anledning räkna med en lika stor procentuell höjning av sedelomloppet den 23 december 1963 som vid motsvarande tidpunkt 1962. Inom sedeltaket bör emellertid rymmas även sådana öknningar i sedelbehovet som kunna sammanhånga med ändrade betalnings- och kassahållningsvanor. För sådant ändamål har under senare år vid uppskattning av det erforderliga maximibeloppet räknats med en reserv om 300 miljoner kronor. För att tillgodose behovet av sådant reservutrymme torde maximibeloppet för riksbankens sedelutgivningsrätt för nästa budgetår böra höjas med förslagsvis 600 miljoner kronor till 8 400 miljoner kronor.

Fullmäktige i riksgäldskontoret har för sin del tillstyrkt vad bankofullmäktige sålunda föreslagit.

Departementschefen

I fråga om riksbankens rätt att ge ut sedlar gäller för närvarande — i stället för riksbankslagens motsvarande stadganden — föreskrifterna i lagen den 13 april 1962 med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning. Dessa innebär, bland annat, att riksbanken får ge ut sedlar till ett belopp av högst 7 800 miljoner kronor. 1962 års lag, som gäller intill utgången av juni månad 1963, har — liksom den föregående lagstiftningen på området — tillkommit som ett provisorium i avvaktan på att en mera definitiv reglering av sedelutgivningsrätten kommer till stånd.

Såsom framgått av den tidigare lämnade redogörelsen, står frågan om den framtida regleringen av riksbankens sedelutgivningsrätt i samband med frågan om en ny riksbankslagstiftning. De förslag i ämnet, som särskilt tillkallade sakkunniga lade fram i betänkande år 1955, har — efter remissbehandling — gjorts till föremål för överarbetning inom riksbanken. Detta arbete har emellertid ännu inte slutförts. Riksbanksfullmäktige har nu hemställt om förlängning av den provisoriska lagstiftningen under ytterligare ett år. Denna hemställan har tillstyrkts av fullmäktige i riksgäldskontoret. Även jag kan biträda förslaget, att den särskilda lagstiftningen med bestämmelser om riksbankens sedelutgivningsrätt ges fortsatt giltighet för ännu ett år.

Bankofullmäktige har vidare hemställt om en höjning av maximibeloppet för sedelutgivningen från nuvarande 7 800 miljoner kronor till 8 400 miljoner kronor. Denna höjning har av fullmäktige ansetts erforderlig för att riksbanken skall kunna möta en viss ökning av sedelmängden och såsom hittills hålla en tillräcklig reserv till mötande av eventuella ytterligare ökningsar i sedelbehovet. Förslaget, som tillstyrkts av fullmäktige i riksgäldskontoret, föranleder inte någon erinran från min sida.

I enlighet med det anförda förordar jag att bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning under tiden den 1 juli 1963—den 30 juni 1964 meddelas genom en särskild lag, utformad i överensstämmelse med 1962 års lag i ämnet, dock med den jämkningen att maximibeloppet för sedelutgivningen höjs till 8 400 miljoner kronor.

Vad slutligen angår riksbankens skyldighet att vid anfordran inlösa utgivna sedlar med guld efter deras lydelse biträder jag bankofullmäktiges hemställan om förslag till riksdagen att för tiden den 1 juli 1963—den 30 juni 1964 medge riksbanken befrielse från denna skyldighet. Banken skall dock ha rätt att, om förhållandena ger anledning därtill, före utgången av nämnda tid återuppta inlösningen av bankens sedlar.

I enlighet med vad i det föregående anförts har inom finansdepartementet upprättats förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning.

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att Kungl. Maj:t måtte genom proposition föreslå riksdagen att

dels antaga nyssnämnda lagförslag;

dels ock medgiva, att riksbanken må för tiden från och med den 1 juli 1963 till och med den 30 juni 1964 vara fristagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill ger anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Per Eskilsson